

Stanisław Uliasz
Uniwersytet Rzeszowski

Z żałobnej karty. Wspomnienie o Profesorze Józefie Nowakowskim

21 października 2014 r. uczestniczyliśmy jako dość liczna reprezentacja pracowników Uniwersytetu Rzeszowskiego w pogrzebie śp. Profesora Józefa Nowakowskiego, który odbył się w Jego ukochanym Strzyżowie. Podążaliśmy w kondukcje pogrzebowym na miejsce wiecznego spoczynku, usytuowane na wzgórzu, z którego rozpościerał się widok na kolejne wzniesienia. Przypominały mi się niegdysiejsze rozważania Profesora o motywie koła w poezji Juliana Przybosia. W czasie, gdy większość interpretatorów ów motyw koła kojarzyła z istotną dla przedstawicieli awangardy krakowskiej fascynacją mechaniką i cywilizacją urbanistyczną, Profesor dostrzegał genezę tego motywu w krajobrazowym ukształtowaniu najbliższej sercu ojczyzny Przybosia. Ojcowizna tego poety – Gwoźnica to właśnie widziany przez dowolnego obserwatora usytuowanego w dolinie kolisty widnokrąg, wyróżniający pagórkowatą topografię ziemi strzyżowskiej. Na jednym z takich cmentarzy, zlokalizowanym niejako na przeciwległym, względem miejsca pochówku Profesora, wzgórzu Gwoźnicy spoczął przed laty autor m.in. przepięknego wiersza *Z Tatr*. Można powiedzieć, że tych dwóch wędrowców, jak wielu innych pielgrzymów – Odyseuszów, powróciło do swej Itaki.

Pożegnaliśmy Profesora, który był niewątpliwie współtwórcą rzeszowskiej polonistyki, wyznaczając jej losy od pierwszej połowy lat sześćdziesiątych do połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia jako nauczyciel akademicki, prodziekan Wydziału Filologicznego (1972–1974, 1989–1990), dziekan tegoż wydziału (1990–1993) i pierwszy kierownik Zakładu Literatury Polskiej XX Wieku i Teorii Literatury.

Śp. Profesor miał dar i umiejętność dostrzegania w opisywanych światach literatury szczegółu, który wkomponowywał w syntezę interpretacyjną dzieła, konwencji i epoki historycznoliterackiej. Uczył nas i przekonywał, że bez klucza metodologicznego poznanie literatury nie jest godne etosu uczonego. Potrafił w swoich barwnych wykładach zabierać słuchacza na

„spacer po lesie fikcji”. Bezczenną wartością Jego talentu było inspirowanie oraz inicjowanie przeróżnych przedsięwzięć naukowych, które w toku dalszych poszukiwań badawczych ulegały, co jest zupełnie naturalne, doprecyzowaniom i korektom, ale właśnie śp. Profesor był ich twórczym zacznem. Wspomnieć należy chociażby o głośnym swego czasu Forum Kultury Kresowej im. Stanisława Vincenza, założonym w Strzyżowie przez Prof. Nowakowskiego. Tutaj wymiernego kształtu nabierała problematyka rozpoznawania literatury małych ojczyzn, postrzeganej w kontekstach historycznoliterackich i socjologiczno-kulturowych.

Zajmował się przede wszystkim opisem i analizą tekstów przynależnych do – jak je nazywał – „obiegowych ideałów estetycznych”, zwanych literaturą popularną albo traktowanej pogardliwie jako tandetna, trywialna czy brukowa. A działało się to w okresie, gdy uważano, iż historyk literatury winien przedmiotem swoich dociekań czynić przede wszystkim arcydzieła. Niewątpliwie Profesor był prekursorem takich badań w środowisku rzeszowskim, a nawet wyznaczał strategię interpretacyjnych poszukiwań tego obiegu. Jego autorytet został znacznie później doceniony, gdy Zespół Badań nad Literaturą i Kulturą Popularną działający w Uniwersytecie Wrocławskim finalizował prace nad *Słownikiem literatury popularnej*, powierzając pracownikom naukowym skupionym wokół Prof. Nowakowskiego opracowanie kilkudziesięciu haseł encyklopedycznych.

Drugim ważnym obszarem naukowych pasji śp. Profesora była poezja, którą potrafił wpisywać w różnorodne konteksty, nie tracąc przy tym nic ze sfery lirycznych emocji i przeżyć, co niewątpliwie było oznaką subtelnej sztuki interpretacji. Cenne są wciąż jego książki o poezji Stanisława Piętaka czy Jana Bolesława Ożoga.

Kolejnym polem zainteresowań naukowych Profesora stała się tradycja szlachecka oraz zjawisko „opadania” i przenikania wzorów tej kultury do „światoodczuć” warstwy inteligencji, mieszczaństwa i klasy chłopskiej (por. prace *Tradycja – dekadencja – terapia*, Piotr Choynowski. *Zarys monograficzny*).

Od czasu przejścia na emeryturę, tj. od roku 1996, począł coraz wyraźniej koncentrować uwagę na historii Armii Krajowej w regionie strzyżowskim, co zaowocowało kilkoma publikacjami (np. *Akowskie tematy*), angażował się równocześnie w życie lokalne ziemi strzyżowskiej.

Jestem przekonany, że wiele ustaleń i sugestii interpretacyjnych, które pozostają w dziele życia śp. Profesora Józefa Nowakowskiego, przetrwa próbę czasu.

In Memoriam. In Memory of Professor Józef Nowakowski

Summary

The text is a tribute to Professor Józef Nowakowski, who died in 2014. He was a long-time scholar in the Institute of Polish Philology at the Pedagogical University in Rzeszów,

researcher into 20th century poetry, popular literature, the noble traditions in Polish culture as well as the history of the Home Army in the region of Strzyżów.

Key words

Józef Nowakowski, Polish studies in Rzeszów

Słowa kluczowe

Józef Nowakowski, polonistyka rzeszowska